

SERMAYE PİYASASI ARACI KURUMLARI

Kiralık Hesaplarla Mücadele Şüpheli İşlem Bildirimi Rehberi
H) Sektörler İtibarıyla Risk Göstergeleri Kapsamında

KİRALIK HESAP RİSK UYARISI

Sermaye piyasası aracı kurumları, kiralık hesapların yalnızca fon transferi amacıyla değil, **fonların sermaye piyasası araçlarına dönüştürülmesi, hesaplar arasında virman edilmesi ve farklı kişi ya da ülkelere aktarılması** bakımından da kullanılabildiği önemli bir risk alanıdır.

Bu sektörde kiralık hesap ilişkisi doğrudan aracı kurum nezdinde de kurulabilir. Hesap, hukuken bir müşteri adına açık olmakla birlikte fiilen başka bir kişi veya organizasyon tarafından yönlendirilebilir; müşteri üçüncü kişilerin talimatıyla işlem yapabilir veya hesaba ilişkin erişim ve emir verme imkânı fiilen başkasına bırakılabilir.

Fonların aracı kuruma girişi biçimi de önem taşımaktadır. Kaynak, müşterinin kendi banka hesabı olabileceği gibi başka gerçek veya tüzel kişilere ait banka hesapları da olabilir. Aracı kurumların kabul ettiği işlem modellerine göre fonların doğrudan gişe veya diğer işlem kanalları üzerinden sisteme girmesi de mümkündür. Bu nedenle yalnızca yatırım hesabının sahibi değil, **fonun ilk kaynağı, hesaba kim tarafından getirildiği ve ekonomik olarak kimin hesabına kullanıldığı** birlikte değerlendirilmelidir.

Kiralık hesaplar aracılığıyla sisteme giren fon, hisse senedi, yatırım fonu, borçlanma aracı veya diğer sermaye piyasası araçlarına çevrilebilir. Ardından bu varlıkların satılması, başka hesaplara virman edilmesi veya farklı kişi ve yapılara aktarılması suretiyle fonun ilk kaynağı ile nihai faydalanıcı arasındaki bağ zayıflatılabilir.

Bu sektörde para transferi kadar menkul kıymet virmanı da önemlidir.

Bir müşteriye ait yatırım hesabından başka bir gerçek veya tüzel kişinin hesabına açıklanamayan menkul kıymet virmanları yapılması, özellikle taraflar arasında görünür bir ekonomik ilişki bulunmaması hâlinde, kiralık hesap veya üçüncü kişi kontrolü bakımından dikkat çekici olabilir. Benzer şekilde aynı menkul kıymetlerin kısa süre içinde farklı hesaplar arasında dolaştırılması, farklı aracı kurumlara virman edilmesi veya sonrasında yurt dışındaki hesaplara aktarılması daha geniş bir değer transfer zincirinin parçası olabilir.

Aracı kurumlar bakımından risk yalnızca suç gelirlerinin aktarılmasıyla sınırlı değildir. **İşlem yasağı bulunan kişilerin veya piyasa bozucu eylem ve manipülatif işlem gerçekleştirmek isteyen kişilerin çok sayıda kiralık hesap üzerinden piyasaya erişmeye çalışması** da bu alanın özgün risklerinden biridir.

Bu yapılarda yasaklı veya asıl yönlendirici kişi kendi hesabını kullanmak yerine farklı gerçek veya tüzel kişiler adına açılmış çok sayıda yatırım hesabını fiilen yönetebilir. Aynı yönde emirler verilmesi, belirli sermaye piyasası araçlarında koordineli alım-satım yapılması, hesapların birbirini tamamlayan şekilde kullanılması veya görünürde bağımsız yatırımcıların aynı yatırım stratejisini olağan dışı derecede eş zamanlı uygulaması, ortak kontrol ihtimalini gündeme getirebilir.

Özellikle düşük mali profilli, sermaye piyasalarında sınırlı tecrübesi bulunan veya yatırım davranışıyla uyumsuz müşterilerin kısa sürede yüksek hacimli ve karmaşık işlemler gerçekleştirmesi ayrıca önemlidir. Hesabın yatırım amacıyla değil, belirli bir kişinin emirlerini uygulamak, menkul kıymetleri başka hesaplara taşımak veya piyasada çok sayıda bağımsız yatırımcı varmış görünümü oluşturmak için kullanılması mümkündür.

Tüzel kişi hesapları da bu yapılarda kullanılabilir. Gerçek faaliyet kapasitesi sınırlı şirketlerin yüksek hacimli sermaye piyasası işlemlerine başlaması, aynı kişi veya organizasyonla bağlantılı çok sayıda şirket hesabının benzer menkul kıymetlerde eş zamanlı işlem yapması ya da bu şirketler arasında yoğun nakit ve menkul kıymet virmanı bulunması ayrıca değerlendirilmelidir.

Kiralık hesap kullanımına ilişkin tespit veya kuvvetli emarelerin ortaya çıkması hâlinde, aracı kurumlar tarafından yalnızca ŞİB gönderilmesiyle yetinilmemeli; Rehberin “**Şüpheli İşlem Bildiriminden Önce Yapılması Gerekenler**” bölümünde açıklanan müşterinin tanınması, fon kaynağının araştırılması, müşteriden ilave bilgi ve belge temin edilmesi, işlem ve hesap hareketlerinin yakından izlenmesi ve gerekli hâllerde ürün, işlem veya iş ilişkisine yönelik

önleyici tedbirlerin uygulanması somut olayın niteliğine göre yerine getirilmelidir.

Başkanlık tarafından sermaye piyasası aracı kurumlarına yönelik yayımlanan **sektörel Şüpheli İşlem Bildirimi Rehberlerinde** yer alan göstergeler ve bildirim esasları bu bölümden daha geniş kapsamlıdır. Aşağıdaki hususlar, söz konusu rehberlerin yerine geçen ayrı bir gösterge seti olarak değil, **kiralık hesap, üçüncü kişi kontrolü, menkul kıymet virmanı ve organize piyasa davranışları bakımından tamamlayıcı tipolojiler** olarak değerlendirilmelidir.

Sermaye piyasası aracı kurumları bakımından özellikle şu risk göstergeleri öne çıkmaktadır:

Tamamlayıcı Risk Göstergeleri (11)

1. Müşterinin **yaş, meslek, gelir ve mali profiliyle açıklanamayan** yüksek hacimli veya karmaşık sermaye piyasası işlemleri gerçekleştirilmesi.
2. Yatırım hesabının müşteriye ait olmayan veya ekonomik ilişkisi açıklanamayan **üçüncü kişi banka hesaplarından** finanse edilmesi ya da farklı kişi ve şirketlerden düzenli fon alması.
3. Gişe veya diğer işlem kanallarından hesaba giren fonların kaynağının müşteri profiliyle uyumsuz olması.
4. Hesaba giren fonların kısa süre içinde **sermaye piyasası araçlarına dönüştürülmesi**, ardından satış veya virman yoluyla üçüncü kişilere, başka aracı kurumlara veya yurt dışındaki hesaplara aktarılması.
5. Menkul kıymetlerin görünür ekonomik ilişkisi bulunmayan üçüncü kişilere sık veya yüksek tutarlı biçimde virman edilmesi ya da aynı varlıkların çok sayıda hesap arasında dolaştırılması.
6. Müşterinin yaptığı işlemlerin niteliği veya yatırım stratejisi hakkında yeterli bilgi sahibi olmaması ya da **üçüncü kişilerin talimatıyla hareket ettiğinin** anlaşılması.
7. Aynı cihaz, IP adresi, telefon numarası, e-posta veya diğer teknik unsurlar üzerinden görünürde ilişkisiz birden fazla yatırım hesabının yönetilmesi.
8. Görünürde bağımsız müşterilerin aynı sermaye piyasası araçlarında, aynı zamanlarda ve benzer fiyat seviyelerinde **koordineli işlem yapması** veya çok sayıda hesabın birlikte hareket ederek yapay arz, talep ya da işlem hacmi oluşturması.
9. İşlem yasağı bulunan veya piyasa bozucu eylem şüphesi bulunan kişilerle bağlantılı gerçek veya tüzel kişilerin hesaplarında **benzer ve koordineli işlem davranışları** görülmesi.
10. Gerçek faaliyeti sınırlı veya paravan olduğu değerlendirilen şirketlerin yüksek hacimli yatırım ve virman işlemleri gerçekleştirilmesi ya da bağlantılı şirketlerin aynı sermaye piyasası araçlarında eş zamanlı hareket etmesi.
11. Yatırım hesabının olağan yatırım amacı dışında esas olarak **fon kabul etme, varlığa dönüştürme, virman etme ve üçüncü kişilere veya yurt dışına aktarma aracı** gibi kullanılması.

(Kiralık Hesaplarla Mücadele Şüpheli İşlem Bildirimi Rehberi, Bölüm H.6)

